

Europsky mjeńšinowi dzenikarjo Słowaksku republiku wopytali

Styki mjez Słowakskej a Serbami zachować

Pola předsydy parlamenta

Přićeje w słowakiskim parlamencie njebě jenož wukrajnym žurnalistam wosebite dožiwnjenje. Doporodni nowinarjo běchu zadziwani, wšako njebě prezident parlamenta jich hižo dlěši čas přiřa, wotpokazuju rozmołwy z nimi. W sydarni parlamenta w Bratislavje pak skedźbni Pavol Paška, člon strony SMER-SD, na zajmawy historiski pozadk nastaća słowakskeho stata. Mjez druhim wěnowaše so mjeńšinowym prašenjam kraja. Jemu poboku bě Gábor Hushegyi, sobudźelačar jeho běrowa madžarskeho pochada.

Křižowanje narodow na płońinje dzensnišeje Słowakskej ma swój pozadk w europskich stawiznach. Štož bě so prjedy w boju mjez narodami rjadowało, běži džensa w mjezymjeńšinowych člowjenskich počahach, tak Pavol Paška. Wón pokaza tež na to, zo su mjeńšinam w kraju na příklad šule a medije z dominantnje statnymi, ale tež priwatnymi mějícíelimi předewzačow zaručene. Statne słowakske rozhłosowe stacije maja tež madžarskorěčne wusylanja w programje, w kablowej telewiziji móža zajimcy zwjetša wusylanja najwjetšich madžarskich televizijnych stacijow sčehować, wón dale rozloži. Paška wuzběhny při tym skutkowanje nowiny ÚJ SZÓ na dobro madžarskeje mjeńšiny a k dorozumjenju wjetšiny z mjeńšinu.

Wjetši problem hač z Madžarami, Němcami, Ukrainjanami a druhimi

w Słowakskej připóznatymi mjeńšinami maja ze sylnej skupinu Romow a Sintow. „Je to wěsty problem“, tak Paška. „Tuta mjeńšina ma swoje wosebitosće, kotrež tež z druhich krajow Europy znajemy.“ Čeže su ekonomiskeho, rěčneho a kulturneho razu, předewšěm su socialnje modifikowane podobnje druhim europskim krajom.

Na dnju wopyta bě bus ze Słowakami

Prezident parlamenta Pavol Paška

Foto: M. Rječcyna

w Chorwatskej znjezbožili. Tohodla bě rozmołwa z najwyším reprezentantom stata časowje jara wobmjezowana, za což wón wo zrozumjenje prošese. Přiwšěm wotmołwi Pavol Paška na někotre wotmołwy žurnalistow. Mjez druhim wěnowaše so financowanju mjeńšinowych naležnosćow. „Wotpowědnje swojej wulkosći dóstawa madžarska mjeńšina statnu pjenježnu podpěru. „Financujemy madžarske kulturne towarstwa a nakładnistwa. Staramy so wo to, zo móža džěci madžarske narodnosće kubłanišća wopytować, w kotrychž swoju maćerščinu nawuknu.“ Hladajo na styki k mjeńšinam w druhich krajach podšmórny Paška dobre styki k Słowakom po cyłym swěće. Na prašenje redaktorki Serbskich Nowin, kotre zwiski ma do Lužicy, wón wotmołwi: „Wěmy wo tym, zo je w Němskej žywa mjeńšina Serbow. Nimamy pak k nim žane zwiski. Bychmy so jara wjeselili, by-li dóšlo ke kontaktam mjez słowakiskim knježerstwom a zastupjerjemi našeho naroda.“ Do toho bě redaktorka skrótko wo stykach wobeju narodow informowała. Při rozžohnowanju wón nadžijepoňny zwurazni, zo změje Słowakska tež po wopyće wukrajnych žurnalistow městno w jich medijach. Na redaktorku SN so wobročiwši rjekny wón, zo je so jara zjweselił, serbske słowa słyšeć, a potwrdži swoju nadžiju, zo nawjazaja Serbja zwisk do Słowakskej.

Jenož na krótke stawizny pokazuje universita madžarskeje mjeńšiny w měsće Komárno. Tola młodostni ze Słowakskej, kotřiž wot doma madžarsce rěča, a maturanća ze susodnjeje Madžarskeje wužija šansu, zo smědža na uniwersite J.-Selyeo hjezplattnje studować.

Foto: M. Rječcyna

Universita bjez studijnych poplatkow Kubłanje mjeńšiny

Timea Greschner a Andrea Velschitzová stej, byrnjež němske abo słowakske swójbne mjeno měloj, madžarskeho pochada. Studentce wodžešteje mjezynarodnych žurnalistow w nadawku dekana jeničkeje madžarskeje uniwersity po mje-nje J.-Selyeo po kubłanišću. Madžarojo w Słowakskej maja nimo 780 madžarskich šulow (585 z nich je rzy madžarskorěčnych) z lěta 2004 tutu jednu wot stata financowanu rzy madžarsku uniwersitu w měsće Komárno. Je to jenička madžarska uniwersita zwonka Madžarskeje. Studenća njetrjebaja žadyn poplatk płaćić. Wysoko moderny kompleks nastaj na płońinje něhdyšich kasernow sowjetskeho wójska w Komárno.

Problemy maja na wysokej šuli wosebje při tym, došć profesorow ze specifiku wobknježenja madžarsčiny namakać, kotřiž wěcywustojnje po najmodernišich dopóznacach na uniwersice wuča. Zaručene je to předewšěm z profesorami ze susodnjeje Madžarskeje. Na uniwersice wuknu jenož madžarscy studenća. Wosebje wulki zajim pokazuja madžarscy młodostni ze Słowakskej a Madžarskej za

studij na pedagogiskej a wědomostnej hospodarskej fakulće. dale móža tam na reformowanej teologiskej fakulće studować. Studenća wužija tež skladnosć, we wukraju studować. Tomu služi program Erasmus. Předewšěm wšak podawaja so młodostni na semester do Madžarskeje, takrjec do maćerneho kraja na wubrane uniwersity, mjez druhim do Budapesta. Wosebje zajimawy je wobluk uniwersitnej biblioteki, w kotrež maja 300 000 knihow. Wšitke su digitalizowane a móža so tež internetnje čitać. W bibliotece samej su mnohe kompjuterowe džělowe městna. Hrajkanski rók za džěci skići tež dobre wuměnenja mladym maćerjam, kotrež na uniwersice studuja. Zo by poskitk dale wulki był, džěłaja w instituciji tohorunja z programom Da Vinci, štož poskitk wobstajnje wobohača.

Wobzarujomne je, zo Słowacy žadyn zajim na tym nimaja, na tutej uniwersice studować. Samsna situacija pokazuje so tež w druhich kubłaniščach kraja. Jenož mało Słowakow sčele swoje džěci do madžarskich zakladnych šulow a gymnazijow, a nawopak.

Wosebitosćka w Bratislavje, kotraž wulkemu džělej turistow njenapadnje: trojorěčne napisy na domskim. Před mnohimi lětami mějachu w słowakskej stolicy hišće wjace tajkich napisow. Wšako je Bratislava město, w kotrymž hrjachu słowakska, němsko-awstriska a madžarska kultura stajnje wulku rólu. Jenož něšto metrov dale móža so wopytwarjo w mjezynarodnym domje kulture za džěci Bibiana mjez druhim sami we wuměłstwe wuspytać a zajimawostki nazhonić.

Foto: M. Rječcyna

INTERVIEW

Swoje bohatstwo sej wuwědomjeć

László Szigeti je po cyłej Słowakskej a Europje připóznaty mějícíel nakładnistwa Kalligram. Wosebite styki jeho z awtorami wšelakich europskich krajow wjazuja. Wón wudawa tež słowakiski měsacnik OS. Milena Rječcyna je so z nim rozmołwjała.

Na kotry wobluk wudawanja knihow so koncentrujeće?

L. Szigeti: Sym so lěta 1995 rozsudzil, słowakske a madžarske knihy wudawać, a to jako mjeńšinowe wudawačelstwo. Wot wšeho spočatka wudawam knihy z pjera spisowacelow, kotřiž so mjez druhim z problemami filozofije a sociologije zaběraja. To pak tež woznamjenja, zo słowakske a madžarske knihy na polu swětoweje literatury a zabawne wěcy wudawam. Mam w swojim kruhu awtorow tež spisowacelow Němskeje zwjazkoweje republiki a dalšich zapadoeuropskich krajow, wosebje pak madžarskich,

słowakiskich a srjedzoeuropskich. To su mjez druhim prominentni spisowaceljo kaž Adam Michnik, Bohumil Hrabal, Miklós Mészöly, Leszek Kolakowski a Robert Musil.

Su mjez wašimi awtorami tež spisowaceljo z Lužicy, snano samo serbscy?

L. Szigeti: Ně, tajkich dotal nimam, ani lužiskich ani serbskich. Hladajo na to, štož sym wot zastupjerjow medijow mjeńšinowych narodow tule nazhonił, je mje situacija Serbow we Lužicy jara hnuła. Myslach sej najprjedy, zo je to někajki zbywacy model z časa NDR. Njewědžach, zo na wuchodze Němskeje so někajke mjeńšinowe politiske džiwadło hraje. Hakle po změnje režima w něhdyšej NDR a pola naslyšach wo Serbach. Wěm, zo je to po cyłym swěće unikatny narod. Tlóču wam palcy, zo byšće móhli dale ze statnej podpěru swoju rěč a kulture hajić. Je trjeba, mjeńšinam wutworić tež wěste ekonomiske wuměnenja, zo móhli swoje zajimy zwoprawdźić. Wone měli so pawšalnje, ale tež nastupajo dalše zaměry financielnje podpěrować. Derje, zo maće w Němskej zakonje, kotrež wam to w daloce měrje zaručeja. To njeje hišće we wšitkich krajach Europy z wašnjom. Sam wšak dotal we Lužicy njeběch, njejsym tež hišće ničo z pjera serbskeho spisowacela čitał, byrnjež mjeno Jurja

László Szigeti

Foto: M. Rječcyna

Brězana znał.

Dale a wjace mjeńšin so w běhu časa pohubja. Kak hódnoćite globalizaciju Europy w zwisku z bohatstwom, kotrež jej mjeńšiny skičeja?

L. Szigeti: Myslu sej, zo je ta asimilacija w tej nowej Europskej uniji džen a sylniša. Wšitkim je wšitko wotewrjene. Kóždy móže so pohibować, kaž chce. Tak

so změny w jednotliwych krajach pospešaja. Cyłe kraje do wěsteje měry wotemru, to rěka, wone su wotwisne wot wěstych financnych wuměnenjow, wot toho, kak swoje žiwjenje zachowaja. Knježerstwa so došć wo swoje mjeńšiny njestaraja, dokelž tute problemy stat zwjetša počezuja. Wažne je, knježerstwa za naroki mjeńšin zajimować a jim bohatstwo mjeńšin wuwědomić. Serbja su na swěće unikat a maja hižo tohodla prawo na to, zo so we wědomju stata pokazuja. Tola knježerstwa posudzaja mjeńšiny po tym, kotru hódnotu kóžda skupina ma, kotraž wo podpěru prosy. Tajke, kotrež maja předewšěm kulturny pozadk, maja so čežko, wotpowědnje akceptowane być. Při tym myslu na UNESCO, kotraž praji, zo ma kóžda kultura samsnu hódnotu. Zničenje a zlikwidowanje jedneje rěče abo kulture je w mojimaj wočomaj hrěch a tutym žadanjam nje-wotpowěduje. Tola njemóžu woči před tym zawrěć, zo so runje mjenowane ničenje hižo dlěje hač 5 000 lět na tymle swěće stawa.

Što při tychle słowach začuwaće?

L. Szigeti: Europa ma jara wjele kulturow. Mjez nimi su woprawdžite drohoćinki, na kotrež z druhich kontinentow rady hladaja. Přiwšěm je so tójsto europskeje kulture zhubiło, tež cyłe narody. A ničto to

hižo začn nima. Wšako tež jenož mało ludźi wotym wě. To njeje žadyn fenomen a tež žana tragedija. Tajke je žiwjenje.

Po měrniwej rewoluciji sčele wulki sobudźelačar tehdyšeho prezidenta Václava Havela. Što Was džensa hišće na tohole wuznamneho člowjeka dopomina?

L. Szigeti: Njedawno wuńdže kniha, kotruž z jeho słowakscy a madžarscy přečeljo jemu napisali, z dopomnjenkami na njeho. Sam sym krótki esej wo Havelu z titlom „O odwahe, o odważneho člowěka“ pisał. Myslu, zo bě Havel jedna z ključowych wosobinow časa přewrótka a měrniweje rewolucije. Wón měješe wulku zamołwitosć a zaslužbu na tym, zo je so položenje Madžarow w Słowakskej pozitiwnje změnił. Sam sym wjesoły, zo móžach swoje swój čas přimošawać.

A što je Havel při tym za Europu zdokonał?

L. Szigeti: Wón je swětej a jeho narodam jasnje pokazal, zo so bój wo zwoprawdženje demokratiskich idejow přečiwo diktaturje wudani. Dale pokazuje wón ze swojim skutkowanjom na to, zo njemóžeš bjez etiskich hódnotow žiwy być. Hdyž nimamy žane normy a moralne hódnoty we sebi, potom tež člowjek w běhu časa žanu dobru rólu njehraje. Na to je wón doraznje skedźbnił.

Wutrobydžak!